

Nagy jelentősége van Mohai prózájában az árvaság-döbbenet, a hiányok, az eseti emocionális ürességérzetek csöndje mellett a felismerés-megértés csöndjeinek is, amelyet gyakran ellenpontoz az elveszettség, a létmagány, a létben hontalanság intenzív szorongásérzetének feszültsége. Mindezek megélttségének hitele kétségbevonhatatlan, az írói interpretáció azonban a feszültségkezelés dinamikájára nézve több és változatosabb nyelvi-retorikai eszközt is alkalmaznak találhatna amellett is, hogy például szerencsés arányokban és árnyalatokban használja fel a romantikus-érzékeny emelkedettség stíluseszközait, s úgy dinamikusabbá, megélhetőbbé, frissebben működővé tehetné a folyamatos olvasásélményt – vagy a sűrítettebb feszültségkezeléshez líraspecifikusabb megoldást választhatna, mint némely versében, vagy mint például Tóth Krisztina tette azt *A világ összes országa* című műve esetén.

Sajátos egyenleget mutat a második Mohai prózakötettel való olvasói számvetés. A szerzői módszertan elemei azt jelzik, hogy a megszólaló szépirodalmárként ismét egy spontánabb beszéd-folyamat közben éli meg saját és kortársi lét-számvetésének veszteségélményeit, s ezzel párhuzamban, vállalt jellegzetességként tartja meg műveinek

tematikai (búcsúzás, létperspektíva-vesztés, idegenségérzet, veszteségtudat, emlékezés, elmúlás-érzés) és motívikus (ld. még: út, Hidegház, idő stb.), illetve hangulati-stiláris kötődéseit. Akárcsak előző kisprózáiban, verseiben, mondandója túlnyomórészt most is „a szív karbantartására szolgál”. Ennek szabad és önazonos, egybeérett vállalása (vö.: „Ha megmosolyogják, / rendjén valónak érzi. / S botozgat a Földön” – ld. *Botozgat a Földön*) avatja művét egyedi műfajúvá, kimunkáltan is ösztönös beszédmódúvá, a szerzőt az objektivitásra törő emlékezeti fókuszok érzelmvezérelt keresésirányítójává, valóságképeit olykor látomásba oldott jövődőléssé, viszonyát elbeszélő önmagához és az olvasóhoz pedig egyaránt reflexívvé, emóciókra hangolttá.

Számvetését (vö.: „Már kihüvelyezte, / mit a múlt állít róla ... már a jövőt sem féli” – ld. ugyanott) az utolsó lapon Mirko Kovačtól kölcsönzött végszóval zárja, amely summázó tételmondatként is felfogható: „Sorsunk: távolodás.” Ha ezt ars poetica-ként értelmezzük, jó esély van arra, hogy a készülő *Halottaskönyv* – s ezzel együtt a jelképes út a misztikus-valós Hidegház felé – átfogóbb szemlélethez, lét és nemlét titkainak teljesebb, mélyebb feltáráshoz és megértéséhez vezeti majd el a szerzőt és olvasóját egyaránt.

TAR PATRÍCIA

Fehér Béla:

Tengeralattjáró Révfülöpön

Helikon, 2015

A Tengeralattjáró Révfülöpön – a szerző nyilatkozata szerint – Fehér Béla utolsó kötete. Búcsúintés az olvasónak, méghozzá Örkény István emlékének ajánlva. A könyv címe – Fehér biztosra megy – eleve megidézi *A sátán Füreden* atmoszféráját, Örkény alakjaival, létértelem-kereső abszurdjával együtt, nem lesz ez másként a kötet darabjainak többségénél sem. Az első novella apokaliptikus médiareakciói, a világ pusztulása után özvegy Varsányiné ikonikus figurája tűnik fel, „Egérirtáshoz használt szalonnát veszek” feliratú dobozkával.

Az egyperces novella – vagy Fehér terminusával élve, a „rövidnadrágos novella” – műfajának való tiszteletadás, azaz a műfajjal való próbálkozás nem ismeretlen az Örkény utáni magyar irodalomban, de valljuk be, eddig kevés sikerrel járt. Jobb és

kevésbé jó stílusimitációk születtek ugyan, örkényi sémákat passzítottak novellányi történetekhez, s az abszurd is megvalósítható – hiszen zsebben van a közhely, miszerint világunk is az –, de azt a borzongató mélységet röhögve megnyitni, és úgy, ahogy Örkény tudta egy „pöcökhöz” vagy éppen egy paprikakoszorúról szólva, eddig nem tudta más. S a másik, ami veszélybe került az egyperces aktualizálásakor: a novella műfaja, a szövegek a publicisztika, leginkább a tárcza vagy a glossza felé toltak el. Ne legyünk szigorúak, az írói kvalitásra nem foghatunk mindent, itt van persze még világképünk változása, sekélyesedése, a globalizációtól a vizuális túlingereltségig megannyi más. A kérdés, mit várunk egy egyperceskötetől, s hogy megvalósul-e ez Fehér könyvében.

A *Tengeralattjáró Révfülöpön* novellái a címük szerinti ábécésorrendben követik egymást, kivéve a már említett nyitó szöveget (*Várható időjárás: világvége*), amely előhangként is szolgál az egyébként legkisebb számban megjelenő, 21. századunkat kifigurázó darabokhoz, amennyiben a fogyasztói társadalom, a média elhülyülése, pontosabban hülyesége hivatott a humor forrása lenni. Kevés szöveg sorolható ide: tehát az aktualizálás – még akkor is, ha ez éppen a világ azonosságának nem, illetve csak külsőségeiben változásának bemutatását célozza is meg – mint az örkényi műfaj újrajrásának lehetséges oka nem túl meggyőző. S ez kiegészül azzal a ténnyel, hogy ezek a „posztmodern” témájú darabok a gyengébbek közé tartoznak: az *Egy gondal kevesebb* a biológiai tulajdonságok önkényes változtatásával ironizál (egy magyar férfi a SZBKH-ban kapott utasítások alapján fekete négygyermekes nőként folytatja életét), az *Első emelet, 117-es ajtóban* pedig a NEBEH, a Nemzeti Betegségelosztó Hivatal kedélyes bürokráciája tárul fel. Az *Impromptu 2.* sajtócikkeket imitál, amelyben a házikedvencek más állatokká való átoperálásától a sajtó elírásoktól, tévedésektől és alaptalan állításoktól generált mechanizmusáig több dolgon élcelődik a szerző. A *Reklámblokkból* kirajzolódik a televíziós vásárlások, valóságshow-k, a *Tarzan online*-ből a közösségi oldalak sivársága, de be kell látnunk, ez utóbbiak lerágott csontokkal bíbelődnek, s a szövegek színvonala sem indokolja előadásukat. Az egész kötetnek kedvezett volna a novellák szelektálása, valamiféle feszesség, mértéktartás, ami hangsúlyt adott volna az egyes daraboknak, például kihagyható lett volna az egyféle alapötletet variáló írások egy része, ilyen például az *Utcakeresztelő a XXVI. kerületben*, a *Hajgató Ákos esete az egércsapdával*, hasonló a *mandulacsók száz arca*: az email-váltások az egymás mellett elírásból, félreértésből, szétfutó kommunikációból nyernék humorosságukat. A *Nem árusítható a Vörös Rébékben* dobókocka helyett konzerv került a társasjátékokba, a „hibás áruk fóruma” témája is többször felbukkan, ahogy unalommal fenyeget az előző csoporttal némileg rokon sajtóbeli elírások helyreigazításaira, a „tudományos” adatok javításaira épülő írások bősége is (*Tévedésektől sújtott család, Töredékek Berettyó Gyula szellemi műhelyéből* stb.), illetve a könyv vége felé egymás mellett található három szöveg (*Új nap kezdődik, Vasárnap, hullámzó paplan alatt, Veresvízi látogatás*), amelyek zavarba ejtően vázlatnak, ötletnek tűnnek csupán. Többször felbukkannak valahonnan már ismerős történetek, ilyen például az eltévedt halál története (*Járvány Nigériában*) vagy a *Hagymás virsli tavaszi estén*, amelyben Gizi, a prostituált úgy oldja hősünk magányát, hogy az megfőz, megvacso rázik társaságában.

A kötet legsikerültebb darabjai viszont igazán jó Örkény-imitációk, ahol az aktualizálás szándékának semmi nyoma. Színtiszta stíluskövetés tehát: nosztalgiával tölti el az olvasót a megteremtett atmoszféra, a 21. századot – főként a várost, kisvárost, például a szerző által kitalált Vastavát – idéző (bece)nevek és karakterek, a nyelvhasználat (amelyet talán csak a szókészlet billent néha ki felénk), a társalgási szófordulatok és a kedélyes narrátori hang, mellyel Örkény szólt hajdan: „Szíveskedjék terpeszállásba állni, mélyen előrehajolni, s ebben a pozitívában maradva, a két lába közt hátratekinteni: Köszönöm.” Szórakoztatóak az abszurd egypercesek klasszikusait újrajró, öntudatra ébredt tárgyak: *Két felhívás* címen olvashatunk először a nyugdíjas Húvös Kálmántól megszökött, eredetét, rokonait felkutatni vágyó harmincdekás parizerről, majd a bűnözővé lett, meglehetősen antropomorff Frici sertés esetéről. Hasonlóan jó a *Beszámoló a Gonzales autós nadrág gyógyulásáról*, amely Fehér kiváló portréalkotó tehetségét dicséri: klarinétművész, villanyszerelő, fogtechnikus, pincér, háziaszszony s még sok egyéb arckép bontakozik ki egykét (nyelvi-stilisztikai) vonásból Fehér tolla alatt. Azt sem bánjuk, ha örkényi témavariációk ezek, s valójában nem hoznak újat az irodalomba, mert Örkény jó, s Fehér témaválasztásai igazán méltók az egyperces hajdani mesteréhez. Az *Ébredés hajnali háromkor*-ban Érseléndi, a pincér kölcsönadja szerelemtől szenvedő szomszédjának a feleségét; a *Cserbenhagyásban* Brezina István zoológus zaklatja az állatkert látogatóit, hogy szabadítsák ki a majomketrecből, hová tévedésből került; a *Pedig a szerelem még el sem kezdődött* morbid humorával is az igazán jól sikerült novellák sorát gazdagítja. A *Könny csak az italom, kenyerem a bánatot* pedig lehetetlen nem szeretni: a Gloomy Sunday társasjáték szabályai szerint aki hatost dob, Seress Rezső felejthetetlen dalát hallgatva azonnal kiugrik az ablakon, különben a többiek megvetése övezi. A játék azért jó, „mert minden mozzanatában ott fénylik, lobog, hódít a melankóliától feszülő magyar lélek, amelytől annyian beugrottak már a nagybögőbe”: s ugyanezt a magyar melankóliát tudja Örkény, Fehér is megírni úgy, hogy az olvasó felröhög.

Ahogy a fentebbiekből kiderül, Fehér Béla kötetének gyengeségei ellenére erénye az a könnyed nyelvi játék, amellyel visszaidézi az egypercesek nagymesterét, nosztalgiával töltve el az olvasót. Varsányiné örök, Örkény örök, és magunkra eszmélni jó, akkor is, ha dr. Tótkerti Róbert lefolyóban rekedt egyetemi tanárhoz hasonlóan sóhajtunk fel a végén: „Miért, miért e percnyi öntudat, hogy lásuk a nemlét borzalmaikat?”